

Reacties Nederlandse kerken op het Lima-rapport (1)

Doopsgezinde reactie op de Verklaringen van de Commissie voor Geloof en Kerkorde van de Wereldraad van Kerken inzake Doop, Eucharistie en Ambt

Inleiding

In deze reactie willen wij vooropstellen, dat de eenheid van de kerk naar onze overtuiging gegrond is in en afhankelijk is van het werk van de God en Vader van Jezus Christus. Deze is naar het getuigenis van de Schrift bezig mensen uit hun opstand tegen Hem en uit hun daaruit resulterende onderlinge tegenstellingen en strijd te bevrijden door hen tezamen te voegen tot zijn gemeente om haar in deze heilloos verdeelde wereld te stellen tot een teken van verzoening, bevrijding en hoop. Dit is o.i. de reden, waarom de kerken zich nooit zullen kunnen en mogen neerleggen bij hun verdeeldheid in eigen kring en onderling, maar zich dienen te verstaan en te gedragen als de zich verenigende kerk in een niet aflatende worsteling om in de kracht van Gods Geest weerstand te bieden aan alle scheiding brengende en in stand houdende machten.

Met deze benadering van de verdeeldheid der kerken in eigen kring en onderling is ook de status van deze reactie gegeven. Deze reactie is n.l. in gesprek met de Commissie voor Geestelijke Zaken van de A.D.S. en gehoord de bijdragen uit de Broederschap, waarom was verzocht, in laatste instantie geformuleerd door een tweetal docenten van het Doopsgezind Seminarie. Zij valt daarom in de eerste plaats te verstaan als een belangrijke bijdrage aan het gesprek, dat binnen de Doopsgezinde Broederschap gericht is op een gemeenschappelijk verstaan van de door Geloof en Kerkorde aan de orde gestelde thema's. Zij heeft derhalve niet de pretentie reeds zo'n gemeenschappelijk verstaan te verwoorden. Niettemin acht de A.D.S. haar voldoende representatief om aan de Wereldraad te kunnen worden aangeboden in antwoord op zijn verzoek aan de ledenkerken om op deze verklaringen van Geloof en Kerkorde te reageren.

Als wij stellen, dat de kerken zich dienen te verstaan en te gedragen als de zich verenigende kerk in een niet aflatende worsteling om in de kracht van Gods Geest weerstand te bieden aan alle scheiding brengende en in stand houdende machten, zal bij deze worsteling naar onze overtuiging een uitgesproken prioriteit moeten worden gegeven aan de vragen van vrede en gerechtigheid. Wij constateren, dat juist deze vragen de gemoederen van een groot aantal gemeenteleden in sterke mate beroeren. Tegelijk blijken vragen rond doop, avondmaal en ambt nauwelijks de aandacht te trekken.

Veeleer zien we geëngageerde christenen van allerlei kerken als vanzelfsprekend met elkaar de maaltijd des Heren vieren zonder zich iets aan te trekken van kerkelijke beletsel. Op een avondmaalsconsensus zitten zij kennelijk niet te wachten.

Dit roept de vraag op, hoe het komt, dat de Lima-onderwerpen de harten van de mensen vroeger zozeer konden bewegen, dat het tot kerkscheidingen leidde, terwijl zij er nu nauwelijks voor warm lopen. Kan het samenhangen met de mogelijkheid, dat de vragen over doop, avondmaal en ambt toen sociaal-politieke implicaties hadden, die ze thans min of meer lijken te hebben verloren? Voor de vragen rond kinderdoop en gelovigendoop is dit o.i. het geval. In de zestiende eeuw betekende de verwerping van de kinderdoop immers een breekijzer in de dominante maatschappelijke orde van die dagen. En de reactie van de heersers dezer orde was dan ook dienovereenkomstig.

Naar aanleiding van de drie verklaringen willen wij het volgende opmerken.

De doopverklaring

- 1 Deze noopt ons in de eerste plaats ons duidelijk uit te spreken over de aard van het doopgebeuren. Daarin wordt naar onze overtuiging tot uitdrukking gebracht en vastgelegd, dat de dopeling voortaan tot de gemeente behoort en daarmee als 'nieuwe schepping' geldt, zodat deze zich als zodanig door de andere gemeenteleden aanvaard mag weten en daarop door hen dan ook kan worden aangesproken.

Deze overgang naar de nieuwe bestaanswijze van lid der gemeente wordt naar ons besef echter niet door de doophandeling bewerkt. Met Menno Simons en Karl Barth zijn wij de overtuiging toegedaan, dat het uitsluitend de doop met de Heilige Geest is, die deze

overgang bewerkt, en dat de doop moet worden verstaan als een menselijke belijdenisdaad, waarin dopeling en gemeente tezamen de maatschappelijke betekenis tot uitdrukking brengen van de wending, die God in het leven van deze mens heeft teweeggebracht. Deze menselijke belijdenisdaad valt wat de dopeling betreft te verstaan als diens eerste daad van gehoorzaamheid aan het begin van zijn nieuwe bestaanswijze als lid van de gemeente.

Als de doopverklaring stelt, dat de doop inlijving is in Christus, dat zij toetreding is tot het Nieuwe Verbond tussen God en zijn volk en dat zij een gave is van God (nr. 1), behouden wij ons de vrijheid voor deze en dergelijke uitspraken te verstaan in de hierboven aangeduide zin. Onder dit voorbehoud kunnen wij echter instemmen met veel wat er in deze verklaring wordt gesteld.

Zo lezen wij met instemming: 'De doop betekent een deelname aan Christus' dood en verrijzenis (Rom. 6, 3-5; Kol. 2, 12); afwassing van zonden (1 Kor. 6, 11); wedergeboorte (Joh. 3, 5); verlichting door Christus (Ef. 5, 14); bekleed worden met Christus (Gal. 3, 27); vernieuwing door de Heilige Geest (Tit. 3, 5); de ervaring van redding uit de zondvloed (1 Petr. 3, 20-21); een uittocht uit de slavernij (1 Kor. 10, 1-2) en een bevrijding tot nieuw menszijn waarin scheidsmuren worden overwonnen, of die nu bepaald zijn door sekse, ras of sociale status (Gal. 3, 27-28; 1 Kor. 12, 13). De beelden zijn velerlei, maar de werkelijkheid is één' (nr. 2). Wij onderstrepen gaarne wat in nr. 6 wordt gezegd over het belang van de doop voor de eenheid van de kerk: 'Onze gemeenschappelijke doop, die ons met Christus in geloof verenigt, is dus een fundamentele band van eenheid. Wij zijn één volk en zijn geroepen om één Heer te belijden en te dienen, overal over de hele wereld. De gemeenschap met Christus, waaraan wij allen door de doop deel hebben, heeft belangrijke gevolgen voor de christelijke eenheid. "Er is ... één doop, één God en Vader van ons allen" (Ef. 4,4-6). Als deze eenheid in de doop zijn zichtbare uitdrukking vindt in één, heilige, katholieke, apostolische kerk is een volwaardig christelijk getuigenis van de helende en verzoenende liefde van God mogelijk. Daarom vormt onze ene doop in Christus een oproep aan de kerken om hun verschillen te overwinnen'.

Wij wijzen ook op een uitspraak als: 'De doop is het begin van de verwerkelijking van het nieuwe leven geschonken midden in de huidige wereld' (nr. 7) en op wat nr. 9 daarover zegt: 'Het christelijk leven kan niet anders zijn dan een leven van voortdurende strijd, maar ook een leven van voortdurende genade-ervaring. In deze nieuwe verbondenheid leven de gedoopten terwille van Christus, terwille van zijn kerk en van de wereld, die Hij liefheeft, terwijl zij hoopvol wachten op de openbaring van Gods nieuwe schepping en op de tijd, dat God alles in allen zal zijn (Rom. 8, 18-24; 1 Kor. 15, 22-28, 49-57)'.

Wij onderschrijven uiteraard wat nr. 12 zegt over de doop op persoonlijke belijdenis te midden van de verzamelde gemeente. Als in nr. 16 diegenen, die de doop op belijdenis praktiseren, worden opgeroepen meer zichtbaar uit te drukken, dat kinderen onder de bescherming van Gods genade vallen, kan gewezen worden op het gebruik van de 'geboorte-dankzegging' of 'kinderopdracht', waarbij de ouders, die zelf lid zijn van de gemeente, God in haar midden danken voor de geboorte van hun kind, het Hem opdragen en Hem vragen om zijn leiding bij de opvoeding, opdat het eenmaal zelf bewust zijn plaats in de gemeente zal willen innemen.

2 Zich verstaan en gedragen als zich verenigende kerk sluit voor kerken iedere sektarische verabsolutering van de eigen traditie uit. Als Doopsgezinden, die de doop op belijdenis praktiseren, omdat deze naar onze overtuiging de enig bijbels verantwoorde dooppraktijk vormt, en die daarom de kinderdooppraktijk afwijzen, moeten wij erkennen dat de kerk als geheel ook op dit punt verdeeld is. Juist terwille van de eenheid van de kerk en terwille van de kwaliteit van haar gemeenschap is dit naar onze overtuiging een onaanvaardbare situatie, die ons noopt het gesprek te blijven voeren over de vraag naar de juiste dooppraktijk in de hoop en het vertrouwen aldus tezamen ook op dit punt door de Geest in de waarheid te zullen worden geleid.

3 Vanuit deze positie moeten wij uitspreken, dat deze verklaring een duidelijke tendens vertoont om te gemakkelijk de bestaande verschillen te bagatelliseren door beide dooppraktijken naast elkaar te aanvaarden (nr. 12). Naar ons besef is dit slechts mogelijk vanuit een aanvaarding van de kinderdoop. Het Nieuwe Testament spreekt ook volgens

de verklaring (nr. 11) zo duidelijk over doop op grond van persoonlijke belijdenis, dat het voor voorstanders van de kinderdoop onmogelijk is om voor de gelovigendoop geen plaats in te ruimen. Maar van wie de gelovigendoop als bijbels enig verantwoorde dooppraktijk verstaan, mag niet worden verwacht, dat zij zo'n diversiteit in doopbediening binnen de zich verenigende kerk anders kunnen waarderen dan als een onbevredigend en voorlopig compromis. Daarom kunnen wij ons niet met deze tendens in het dooprapport verenigen en achten wij haar een ernstige miskennis van wat er in de worsteling om de rechte dooppraktijk voor de kwaliteit van de gemeenschap der gemeente en voor de authenticiteit van haar stellingname in de wereld op het spel staat. Tegelijk moeten wij erkennen, dat de praktijk van de gelovigendoop op zichzelf nog geen garantie biedt voor genoemde kwaliteit en authenticiteit.

De verklaring over de eucharistie

Zoals wij ons bij onze reactie op de doopverklaring in de eerste plaats hebben uitgesproken over de aard van het doopgebeuren, zo willen wij dat hier doen t.a.v. de maaltijd des Heren. In de Doperse traditie is de viering van deze maaltijd wel aangeduid als 'enigheid houden'. Zij dient dan ook te worden verstaan in het licht van het werk van God, die bezig is mensen uit hun opstand tegen Hem en uit hun daaruit resulterende onderlinge tegenstellingen en strijd te bevrijden door hen tezamen te voegen tot de nieuwe gemeenschap van de gemeente.

'Want gij allen, die in Christus zijt gedoopt', zo schrijft Paulus aan de Galaten (3, 27 v.), 'hebt Christus aangedaan. Daarin is noch Jood noch Griek, daarin is noch slaaf noch vrije, daarin is geen mannelijk en vrouwelijk: allen immers zijt gij één in Christus Jezus'. Drie fundamentele tegenstellingen, die de wereld van zijn dagen kenmerkten, n.l. die tussen Jood en Griek, die tussen slaaf en vrije en die tussen mannelijk en vrouwelijk, waren, aldus de apostel, door Jezus Christus in het teken van hun opheffing komen te staan, zodat dan ook - om te beginnen binnen de gemeente zelf - concreet aan hun opheffing kon en moest gaan worden gewerkt.

Dit betekent, dat de gemeente dát stukje wereld is, dat zich krachtens Gods verzoenende en bevrijdende werk niet bij haar verdeeldheid behoeft neer te leggen, maar zich gemachtigd mag weten om zich daartegen in zijn kracht te verzetten en om zich zo als een vredesgemeente van deze wereld te onderscheiden. Dat zij daartoe is geroepen en gemachtigd, brengt zij tot uitdrukking in haar viering van de maaltijd des Heren. Deze viering dient dus - niet anders als de doophandeling - te worden verstaan als een belijdenisdaad. Dit ligt besloten in de aanduiding 'enigheid houden'. Dit 'enigheid houden' vooronderstelt dan ook de bereidheid van de gemeenteleden om zich niet neer te leggen bij de weerbarstigheid van de maatschappelijke tegenstellingen en van het eigen hart, maar om daar dwars tegenin Jezus Christus te belijden als de Overwinnaar, als de Vredesvorst vanuit het geloof dat wij van zijn overwinning mogen leven en door de Geest worden gemachtigd tot de messiaanse praktijk van vrede-stichters. Zo zet iedere viering van de maaltijd des Heren de gemeente opnieuw onder spanning, opdat zij zich op de rechte wijze van de wereld zal onderscheiden als een stad op een berg. En waar dat niet gebeurt, klemmt de vraag of Christus wel in zo'n viering aanwezig is.

Uit het voorafgaande volgt, dat door de viering van de maaltijd des Heren de nieuwe gemeenschap van de gemeente niet wordt bewerkt of gesticht, maar dat deze viering die nieuwe door God gestichte gemeenschap juist vooronderstelt. Wel zal iedere viering van deze maaltijd - als zij een rechte viering is - aan de kwaliteit van de gemeenschap der gemeente ten goede komen. En óf het een rechte viering is, is afhankelijk van de vraag of de deelnemers zich zó bij Gods verzoenende en bevrijdende werk betrokken weten, dat zij als levende leden van deze nieuwe gemeenschap bereid zijn tezamen met hun zusters en broeders de afweerstrijd tegen alle scheiding brengende en in stand houdende machten te voeren. Deze bereidheid is de vooronderstelling van het doopgebeuren. Maar bij deze bereidheid moeten de gemeenteleden elkaar wel voortdurend bewaren. Dat is de eigenlijke functie van het pastoraat.

Het is duidelijk, dat dit niet-sacramentele verstaan van doop en avondmaal ook bij deze verklaring vragen doet rijzen bij een aantal formuleringen. Als bijvoorbeeld in nr. 2 wordt gezegd: 'In de maaltijd der dankzegging, in het eten van het brood en het drinken van de wijn schenkt Christus gemeenschap met zichzelf. God is zelf aan het werk. Hij geeft

leven aan het lichaam van Christus en vernieuwt elk lid', dan behouden wij ons het recht voor zo'n uitspraak in het licht van het voorgaande te interpreteren. Als wij deze opvatting over een Dopers verstaan van de maaltijd des Heren naar voren brengen als reactie op deze verklaring, doen wij dat vanuit de bereidheid er in de eerste plaats onze eigen avondmaalspraktijk kritisch aan te toetsen. Een wezenlijk aspect van deze praktijk is n.l. haar open karakter. Dit betekent, dat ieder wordt genodigd, die met ons de gemeenschap in de Heer wil delen. Deze open praktijk doet recht aan onze overtuiging, dat slechts diegene aan het avondmaal kan meedoen, die het ook zelf van harte wil. Maar zij heeft te weinig oog voor de eigen aard van de gemeenschap van de gemeente en daarmee voor de noodzakelijke bereidheid van de gemeenteleden verantwoordelijkheid te nemen voor de anderen en zich door hen over de eigen geloofspraktijk te laten aanspreken. Dat deze bereidheid hiertoe in ons huidige gemeentelven in sterke mate ontbreekt, wijst op een vorm van individualisme, die niet tot Doopsgezind gemeentelven is beperkt, maar kenmerkend mag worden geacht voor onze westerse maatschappij. Dit betekent een aantasting van de eigen aard van de gemeenschap der gemeente, die ook ernstige implicaties heeft voor de viering van de maaltijd des Heren, juist als deze wordt verstaan als viering en bekrachtiging van bestaande gemeenschap. Wij zijn van oordeel, dat het herwinnen van de werkelijke gemeenschap der gemeente voor al onze kerken in het westen van beslissend belang is en zien hierin het hart van onze oecumenische problematiek. Zouden wij deze werkelijke gemeenschap hervinden, dan kan intercommunie o.i. geen probleem meer zijn. Dat wordt bevestigd op al die plaatsen aan de basis, waar leden van verschillende kerken zich in een gemeenschappelijke dienst aan de Heer tot echte gemeenschap verbonden weten en er dan ook geen moeite mee hebben deze gemeenschap ook rond de tafel des Heren te vieren en te bekrachtigen. Tenslotte merken wij op, dat wij met aandacht hebben kennisgenomen van de verschillende aspecten van de maaltijd des Heren, die in deze verklaring worden uitgewerkt. Wij hebben ons afgevraagd, of aan deze verscheidenheid van aspecten beurtelings recht zou kunnen worden gedaan door een frequentere viering van de maaltijd des Heren dan bij ons gebruikelijk is.

De verklaring over het ambt

Vanuit de Doperse traditie kan instemmend gereageerd worden op de omschrijving van de roeping van het *gehele* volk van God, geroepen door God, gefundeerd in Christus en levend uit de Heilige Geest, om het rijk Gods te verkondigen en in alle voorlopigheid te belichamen. Daarbij tekenen we wel aan, dat de christelijke kerk, wil ze zich 'Gods volk' noemen, deze pretentie alleen mag hebben als ze zich verstaat als 'geënt en deel kriegend aan het sap van de olijf' (Rom. 11, 17-18), d.i. Gods volk Israël. Met name de nadruk op de constatering dat deze roeping onder verschillende politieke, sociale en culturele omstandigheden moet worden uitgevoerd met de daarmee samenhangende pluriformiteit kan toegejuicht worden, alsmede de beklemtoning van de gave van de Heilige Geest aan de gehele gemeenschap.

Dat er in de christelijke kerk steeds mensen geweest zijn die een speciaal gezag en een speciale verantwoordelijkheid hadden voor verkondiging en dienst kan niet bestreden worden; wel dat de eenheid van de kerk afhankelijk zou zijn van geordineerde ambtsdragers in een apostolische ambtssuccessie. De eenheid van de kerk wordt immers geconstitueerd door de verkondiging van Christus, is in Hem gefundeerd en wordt door doop en avondmaal bezegeld. Het 'tegenover' van Gods initiatief hoeft niet tot uitdrukking te komen in een geordineerd ambt, maar is gebonden aan de verkondiging die in beginsel aan ieder lid van de gemeente is opgedragen. In navolging van het nieuwtestamentisch getuigenis moet derhalve gesproken worden van een koninklijk en profetisch priesterschap van alle gedoopten, waarbij ook geen onderscheid gemaakt behoeft te worden tussen man en vrouw.

De historische en situationele bepaaldheid staat derhalve niet toe dat er exclusief gekozen zou moeten worden voor het drievoudige patroon van bisschop, presbyter en diaken, waarbij het ambt van de bisschop een centrum van eenheid binnen de gehele gemeenschap zou zijn. Dit is veel meer de neerslag van een na-constantijnse ontwikkeling en een afspiegeling van de wereldse, c.q. romeinse heerschappijstructuur. De na-

druk op het geordineerde ambt als garant van de waarheid der verkondiging en van de eenheid van de kerk doet tekort aan haar profetische en charismatische karakter. De continuïteit van de apostolische traditie, als daaronder wordt verstaan de organische verbondenheid met de apostolische verkondiging, heeft naar Dopers besef een kritische functie ten aanzien van de apostolische ambtssuccessie en hoeft met de laatste niet samen te vallen. Dat leden uit de gemeente door de gemeente worden geroepen om speciale verantwoordelijkheid te dragen voor verkondiging en dienst, vindt in de Doperse traditie niet zijn uitdrukking in een ordinatie in de lijn van een ambtssuccessie, maar in een bevestiging met handoplegging en gebed om de Heilige Geest volgens nieuwtestamentisch gebruik. Juist met betrekking tot het hete hangijzer van de apostolische ambtssuccessie zetten geloofsgemeenschappen uit de Doperse traditie vraagtekens bij een al te gemakkelijke vereenzelviging van apostolische verkondigingssuccessie en apostolische ambtssuccessie zoals dit in par. 52 geschiedt in de bewoordingen: *'het ambt van woord en sacrament in continuïteit met de apostolische tijd'*. Veel meer zal in de lijn van par. 33 de nadruk dienen te vallen op de waarheid en authenticiteit van het getuigenis der gehele gemeente in verkondiging en leven (in samenhang met een pluriforme en functionele 'ambts'-opvatting), dan op een uniformiteit inzake het geordineerde ambt als garant voor de eenheid der christelijke kerk.

De vier vragen van de Commissie

1 In hoeverre kan uw kerk in deze tekst het geloof van de kerk door de eeuwen heen herkennen?

Bij deze vraag geeft de uitdrukking 'het geloof van de kerk door de eeuwen heen' ons grote moeite. Zij versluiert het feit, dat er bijvoorbeeld t.a.v. de doop een reeds eeuwenoude tegenstelling bestaat tussen gelovigendoop en kinderdoop met de diep ingrijpende ecclesiologische implicaties daarvan. Hetzelfde kan worden geconstateerd t.a.v. maaltijd des Heren en ambt. Wij kunnen op deze vraag dan ook geen antwoord geven.

2 Wat zijn de consequenties die uw kerk aan deze tekst verbindt voor haar relaties en dialogen met andere kerken, in het bijzonder met die kerken die deze tekst ook erkennen als een uitdrukking van het apostolisch geloof?

Bij deze vraag willen wij allereerst aantekenen, dat 'het apostolisch geloof' nergens gegeven is of vastlegt. Ook in de bijbel zelf hebben wij te maken met contextueel bepaalde vertolkingen van het Woord van God. Te lang hebben westerse kerken gemeend hun verstaan van Gods Woord als 'het apostolisch geloof' in de wereld te kunnen uitdragen zonder te beseffen, hoezeer dit verstaan contextueel was bepaald. Een consequentie van deze tekst voor de A.D.S. is in ieder geval de noodzaak om binnen het concept van de zich verenigende kerk het gesprek over de juiste dooppraktijk steeds weer aan de orde te stellen. Tegelijk realiseren wij ons, dat er in onze dagen waarschijnlijk belangrijker invalshoeken zijn om de kwaliteit van de gemeenschap van de zich verenigende kerk te bevorderen. Hier valt met name te wijzen op het concept van 'de kerk van de armen'. Wij achten de worsteling om de kwaliteit van de gemeenschap der gemeente zowel binnen als tussen de verschillende kerken n.l. een wezenlijke vooronderstelling voor een vruchtbaar gesprek over thema's, zoals in deze verklaringen aan de orde zijn gesteld.

3 In hoeverre kan uw kerk zich laten leiden door deze tekst in haar liturgie en in haar catechetisch, ethisch en geestelijk leven en getuigen?

De taal van deze tekst is, niet anders dan deze reactie, te zeer beïnvloed door het taalgebruik van geschoolde theologen dan dat zij zich zonder meer leent voor doorwerking in het gemeentelijke leven naar zijn verschillende aspecten. Wij zijn echter bereid de gemeenten er toe te stimuleren de tekst van het rapport te betrekken in hun gesprek rond liturgische vormgeving, onderricht en praktijk van gemeente- en geloofsleven.

4 Wat voor suggesties kan uw kerk doen voor het voortgaande werk van Geloof en Kerkorde om de inhoud van deze tekst over doop, eucharistie en ambt vruchtbaar te maken voor zijn studie 'Naar een eigentijdse gemeenschappelijke uitdrukking van het apostolisch geloof'?

Bij een eigentijdse gemeenschappelijke uitdrukking van 'het apostolisch geloof' zou naar onze overtuiging t.a.v. de doop moeten worden gesteld, dat deze een grensgebeuren markeert, een overgangsgebeuren, waardoor een mens, die leeft in een door tegenstellingen en strijd verscheurde wereld, betrokken raakt bij het verzoenende en bevrijdende werk van God, gericht op de vernieuwing dezer wereld.

November 1984